

Сучасний стан природно-заповідного фонду Черкаської області та шляхи його оптимізації

Збереження природних та історико-культурних комплексів сьогодні у всьому світі є пріоритетом, адже досвід розвинутих країн показав, що могутність держави визначається перш за все високим рівнем розвитку культури та технологій, в тому числі культури природокористування.

Аналіз сучасного стану природоохоронних територій та об'єктів, їх територіального розташування у Черкаській області є актуальним і цікавим завданням. Вирішення цього питання дозволить оптимізувати природно-заповідний фонд (ПЗФ) досліджуваного регіону.

Станом на сьогоднішній день природно-заповідний фонд області налічує 488 заповідних об'єктів, загальною площею 450,0619 км², що становить 2,152% від площі області. За підпорядкуванням і статусом, виділяють заповідні території та об'єкти загальнодержавного та місцевого значення. В межах Черкаської області налічується 20 об'єктів ПЗФ загальнодержавного та 468 – місцевого значення.

Так, в Канівському районі функціонує єдиний на Черкащині Канівський природний заповідник. Він створений ще у 1923 році і займає площу 20,27 км². Даний заповідний об'єкт являє собою резерват природного генофонду широколистяного лісу і лугового степу Правобережного лісостепу України. Територія заповідника складає 4,5 % від площі всіх об'єктів ПЗФ області.

Поряд з єдиним природним заповідником у регіоні створено регіональний ландшафтний парк місцевого значення «Трахтемирів». Він створений зовсім нещодавно – у 2000 році – і займає площу 55,625 км² або 12,36% загальної площі природоохоронних територій.

У порівнянні з Канівським природним заповідником та регіональним ландшафтним парком «Трахтемирів», дещо менші розміри має Національний дендрологічний парк «Софіївка» – 1,686 км² або 0,37 % загальної площі природоохоронних територій, що не завадило йому увійти до складу «Сіми чудес України».

Водночас у Черкаській області функціонують різного типу заказники. Загалом нараховується 203 таких об'єктів ПЗФ, серед яких 5 загальнодержавного значення та 198 – місцевого. Одним з найбагатших за видовим складом флори та фауни водно болотних комплексів є ландшафтний заказник «Сулинський», який розташований у Чорнобаївському районі і має загальнодержавне значення. Його площа 78,713 км², що становить 17,5 % загальної площі природоохоронних територій області. Крім цього, він найбільший за розмірами заказник лівобережної частини Черкащини.

На території Черкащини розміщені такі заказники: 1) *гідрологічні* – 106 об'єктів (загальною площею 59,24 км² або 13 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 2) *ботанічні* – 54 об'єкти (9,9625 км² або 2,21 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 3) *ландшафтні* – 14 об'єктів (108,356 км² або 24 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 4) *ентомологічні* – 12 об'єктів (1,119 км² або 0,25 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 5) *зоологічні* – 10 об'єктів (96,547 км² або 21,45 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 6) *орнітологічні* – 5 об'єктів (47,36 км² або 10,5 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 7) *іхтіологічні* – 1 об'єкт (1,23 км² або 0,27 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 8) *лісові* – 1 об'єкт (0,127 км² або 0,028 % від площі всіх об'єктів ПЗФ). Як бачимо, в регіоні, за кількістю об'єктів ПЗФ, більш поширені гідрологічні та ботанічні заказники (160), які займають площу 69,2 км² або 15,4% від площі всіх об'єктів ПЗФ. Проте ландшафтні та загальнозоологічні заказники займають більшу площу 204,9 км² або 45,5 % від площі всіх об'єктів ПЗФ, поступаючись кількістю об'єктів.

Не менш поширеними у Черкаській області є пам'ятки природи. Їх налічується 186 одиниць (38,1 % від загальної кількості об'єктів ПЗФ), з них 6 – загальнодержавного і 180 – місцевого значення. Проте пам'ятки природи

займають площу лише 14,408 км² (3,2% від площі всіх об'єктів ПЗФ). На території Черкащини розміщені такі пам'ятки природи: 1) *ботанічні* – 108 об'єктів (4,9945 км² або 1,1 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 2) *геологічні* – 30 об'єктів (0,5 км² або 0,11 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 3) *гідрологічні* – 33 об'єкти (0,6959 км² або 0,15 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 4) *комплексні* – 12 об'єктів (8,1648 км² або 1,8 % від площі всіх об'єктів ПЗФ); 5) *зоологічні* – 3 об'єкти (0,0502 км² або 0,011 % від площі всіх об'єктів ПЗФ). Отже, у Черкаській області найбільше ботанічних пам'яток природи (22,13% від загальної кількості об'єктів ПЗФ). Більшість з них розміщена у Черкаському районі (27 об'єктів), а також в Канівському (19) і К-Шевченківському (12) районах. Помітну частину займають також комплексні пам'ятки природи (1,8% від площі всіх об'єктів ПЗФ).

У Черкаській області нараховують 51 заповідне урочище, що становить 10,45% від загальної кількості об'єктів ПЗФ. Вони займають площу 42,919 км² (9,54 % площі об'єктів ПЗФ). Більшість заповідних урочищ розміщена у Канівському районі – 19 об'єктів. Найбільше за площею (11,73 км²) заповідне урочище Південне Таганчанське теж розміщене у Канівському районі.

На території Черкащини є *дендрологічний парк* загальнодержавного значення «Софіївка» площею 1,69 км² (0,38% від площі всіх об'єктів ПЗФ). Він розташований в Уманському районі. Згідно з Указом Президента України від 28 лютого 2004 року «Про надання дендрологічному парку «Софіївка» НАН України статусу «Національного» парк іменується «Національний дендрологічний парк «Софіївка». У Черкасах створено єдиний в регіоні *зоопарк* загальнодержавного значення площею 0,08 км² (0,017%).

Значне місце у природоохоронній справі Черкаської області відведено *паркам-пам'яткам* садово-паркового мистецтва. Їх налічується 44 одиниці (9% від загальної кількості об'єктів ПЗФ), з них 6 загальнодержавного значення. Загальна площа парків-пам'яток садово-паркового мистецтва становить 6,9098 км² (1,53 % від площі всіх об'єктів ПЗФ). Парки розміщені майже по всіх районах Черкащини, окрім Жашківського, Маньківського, Черкаського районів.

Найбільше їх нараховується у м. Черкаси (10 одиниць). Тальнівський парк має статус загальнодержавного значення і є найбільшим за площею – 4,06 км² (1,02% від площі всіх об'єктів ПЗФ).

За абсолютною кількістю природоохоронних територій та об'єктів лідирує Канівський район, в якому налічується 78 об'єктів (16% від загальної їх кількості). Набагато меншими є ці показники у Звенигородському (відповідно 52 об'єкти або 10,7 % від їх загальної кількості), Черкаському і К-Шевченківському (по 47 об'єктів або по 9,6% від загальної їх кількості). Ще нижчими абсолютні значення є в Маньківському (27 об'єктів або 5,53%), Золотоніському (25 об'єктів або 5,12%), Лисянському (23 об'єкти або 4,7%), Чигиринському (21 об'єкт або 4,3%), Смілянському (20 об'єктів або 4,09%) районах. У решті адміністративних районів Черкащини кількість об'єктів ПЗФ не перевищує 2,5 – 3,5% від загальної кількості по області та коливається від 9 до 17 одиниць. Найменше число об'єктів ПЗФ в межах Христинівського (4 об'єкти або 0,8%) району.

Черкаська область відноситься до малолісних районів України. Площа лісового фонду області 338,2 тис. га, що складає 15,9 відсотків від площі області. Фактичний показник оптимальної лісистості становить всього лиш 15,3 відсотки, відповідно по Україні цей показник дорівнює 20 відсоткам. Відсоток площі ПЗФ від площі області складає всього 2,152 %.

З метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, розвитку екологічної мережі в області ведеться активна робота по оголошенню нових і розширенню меж вже існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

В структурі ПЗФ Черкаської області відбулися суттєві зміни. З метою збільшення площі національної екомережі вже на початку 2009 року було затверджено 7 нових територій та об'єктів, що мають особливе природоохоронне та естетичне значення і підлягають охороні (гідрологічний заказник «Мокрокалигірський»; гідрологічний заказник «Єрківський»; ландшафтний заказник «Рогозинські острови»; гідрологічна пам'ятка природи

«Березіль»; ботанічна пам'ятка природи «Артанія»; парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Юність»; парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Сквер Обласної ради»), що дасть змогу збільшити площу заповідних територій області на 6.79 км².

Створюється Національний природний парк „Нижньосульський” на території вже існуючого ландшафтного заказника загальнодержавного значення „Сулинський” площею 7.871 км².. Пропонується також створити найближчим часом, протягом 2009 року, ботанічний заказник місцевого значення «Піщанські луки», гідрологічний заказник місцевого значення «Греблянський», гідрологічний заказник державного значення «Дахнівський». Крім цього, пропонується розширити площі природно-заповідних територій існуючих об'єктів на 6,5 км². Продовжуються роботи по розширенню території Канівського природного заповідника за рахунок частини РЛП «Трахтемирів» і урочища «Бучак».З метою покращання стану довкілля пропонується розширити мережу території ПЗФ Черкаської області за рахунок територій у долині р.Дніпро, на водно-болотних угіддях р.Сула тощо.

Козинська І.П. Сучасний стан природно-заповідного фонду Черкаської області та шляхи його оптимізації / II Міжнародна науково-практична конференція «Эффективные инструменты современных наук – 2009», ООД «Бял ГРАД-БГ» (г. София, Болгария), 27.04 – 05.05.2009. – С.50 – 53.